

УДК 340.12

Семенюк Віталій Васильович,
викладач кафедри філософії права
та юридичної психології
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ОСНОВА ХРИСТІЯНСЬКИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

У даній науковій статті досліджено поняття «християнські цінності», визначено структуру християнських цінностей, обґрунтовано золоте правило моральності як морально-етичну основу християнських духовних цінностей.

Ключові слова: християнські цінності, християнська етика, мораль, золоте правило моральності.

Постановка проблеми. Аналіз процесу розвитку українського суспільства за останні декілька років дозволяє констатувати факт глибокої системної кризи, яка охопила всі сфери життя та всі верстви населення нашої держави. Не стала виключенням в даному аспекті також і духовна (моральна) сфера. Проявом даної кризи стало руйнування усталеного світогляду в значній частини громадян, що призвело до пошуку ними нового сенсу життя, виникнення нових потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій.

Такий стан речей обумовлює об'єктивну потребу у зверненні до релігійних цінностей (зокрема, християнських), осмислення та повернення до яких, на нашу думку, зможе стати передумовою подолання духовного занепаду українського суспільства.

Вивчення християнських цінностей, характеру і специфіки їхнього функціонування у різних сферах життєдіяльності людини дає можливість конкретизувати проблему духовного розвитку, глибше зрозуміти особливості національного характеру і менталітету, специфіку світоглядної ситуації у сучасній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що окремі питання, які стосуються визначення місця, ролі та змісту християнських цінностей, виступали предметом наукових досліджень у галузі філософії, філософії права, богослов'я. Ґрунтовні наукові дослідження у цій сфері здійснили вітчизняні та зарубіжні науковці В. Антоненко, О. Л. Богініч, Х. М. Вегас, Є. П. Верещак, В. М. Вовк, Й. Даума, В. М. Жуковський, Н. Золотарьова, А. Колодний, Г. С. Лозко, І. М. Луцький, Г. В. Пирог, Є. Яковлев та інші науковці.

Проте, окремого наукового дослідження потребують питання, які стосуються філософського аналізу морально-етичної основи християнських цінностей в сучасних умовах духовної кризи українського суспільства.

Постановка завдання. Враховуючи усе вищенаведене, метою даної наукової статті є дослідження поняття християнських цінностей та аналіз їх морально-етичної основи в сучасних умовах духовної кризи українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій завжди

приваблювала науковців, оскільки саме вони є одним із найважливіших утворень у структурі свідомості та самосвідомості людини, які не лише формують її вибіркоче ставлення до дійсності, а й значною мірою зумовлюють низку її сутнісних особистісних характеристик та вибудовують сенс її подальшого життя. Криза, що охопила всі сторони нашого суспільства, активізувала пошук (і не лише науковий) шляхів та способів виходу з ситуації, що склалась. Незважаючи на численні проблеми, які накопичувались у нашій країні впродовж десятиліть, ми, поділяючи думку Ю. Я. Карпюк, вважаємо «проблему духовного занепаду однією з найбільш системоутворюючих. Без дієвих способів її поліпшення неможливо добитись суттєвих зрушень у будь-якій сфері» [3, с. 51].

Однак, перш ніж перейти безпосередньо до розгляду морально-етичної основи християнських цінностей, зупинимось, насамперед, на визначенні самого поняття «християнська цінність».

У тлумачному словнику основних філософських термінів цінність визначається як «1) цілісна органічна реакція людини, яка стосується прийняття або неприйняття якихось явищ і яка в подальшому виконує роль мотиву людської поведінки; 2) значимість певних речей або явищ для людини; 3) ті властивості речей та явищ по відношенню до людини, які формуються та закріплюються соціальними стосунками між людьми.

Отже, цінність постає явищем внутрішнього вибору. Тому сфера проявів цінностей – це сфера людської свободи: ніхто не може змусити людину цінувати або не цінувати те, що за її внутрішнім вибором таким не постає. ... У сучасній філософії саме цінність виводиться на перший план серед інших регуляторів та чинників людської діяльності» [10, с. 185-186].

У словнику-довіднику з філософії поняття «цінності» тлумачать як «термін, вживаний у філософії та соціології на означення загальнолюдської, соціальної та культурної значущості певних проявів буття. ... Суспільні цінності – це феномен культури, тому їх змістовний характер залежить від певного типу культури. ... Певні соціальні групи і кожна особистість мають свою ієрархію цінностей, серед яких присутні поняття вічних загальнолюдських цінностей (добро, свобода, правда, краса, честь та ін.), що доповнюються переліком інших, у відповідності з цінностями певної епохи та особливостями моралі і виховання» [4, с. 147].

Для регуляції соціального життя, суспільних відносин суспільство не може обійтись без звернення до тих чи інших абсолютних утворень. Це ідеали, цінності, норми. Вони виконують функції еталонів поведінки і діяльності, а найголовніше – служать основою і обґрунтуванням рішень, оцінок, дій. Причому останнім, або навіть остаточним обґрунтуванням. Саме ця функція вимагає, щоб ідеали, цінності і норми, про які йдеться, мали незаперечний і загальний характер, тобто були абсолютними [8, с. 23].

Мораль і релігія від початку виникнення знаходились у тісній взаємодії, оскільки складали єдину й цілісну, недиференційовану форму соціальної свідомості. Релігійні уявлення були безпосередньо вплетені у практичні відносини й поведінку людей, тобто мотивування норм співжиття людей трималося не тільки на авторитеті традиції, а й на страху перед надприродними силами. Усвідомлення моральних норм людьми відбувалися під впливом уявлень про їхнє релігійне обґрунтування, надання їм релігійної санкції. Моральна свідомість виникає в умовах, коли релігійні доміанти у психіці вже існували. Врешті-решт, упродовж багатьох століть моральні ідеї та норми розвивалися в оболонці релігійної свідомості та лише згодом виокремилися в один із виявів людської духовності. Впливаючи на сучасну релігійну свідомість, мораль переймає всі аспекти і зміст релігії,

знаходить втілення у міфах, притчах, образах богів, у мотивуванні культової діяльності, утворюючи цим комплекс релігійно-моральних цінностей [6, с. 40].

Для ефективного функціонування суспільства необхідно, щоб усі його члени дотримувалися системи загальноприйнятих моральних цінностей у всіх сферах життя. Досконалим суспільством може бути тільки те, що своєю політичною незаангажованістю не суперечить моральному вченню християнства. Християнські цінності, вироблені тисячолітнім досвідом, перевірені часом, вистояли у протистоянні з іншими світоглядними доктринами, отримали широке розповсюдження серед людства [7, с. 118].

Підкреслюючи значимість для України традиційного християнського підходу, слід наголосити, що він пов'язаний з українською ментальністю, ґрунтується на глибоких традиціях, а також є частиною національної та демократичної спадщини. Крім того, новий соціальний ідеал на християнських цінностях передбачає формування особистості, яка могла б морально поводитись в умовах демократії та свободи, здатної до самоконтролю та самообмеження і жити згідно з існуючими в суспільстві цінностями.

Отже, постає питання про тлумачення терміну «християнська цінність»?

Г. В. Пирог визначає християнські цінності як цінності, що об'єднують в єдине ціле сприйняття і переживання реальності, що передбачає певним чином мотивовану й орієнтовану поведінку. Пропонуючи особливий погляд на світ, християнство інтерпретує такі явища, як смерть, страждання, несправедливість тощо. Християнські цінності пов'язують вірування, установки, норми та інші елементи в систему, яка визначає відношення віруючого до інших осіб, до груп, до природи, до культури. Ці відношення уже містять у собі когнітивний, експресивний і оцінний фактори [11, с. 11].

За Т. І. Петриковою, цінності християнської моральності (святості) подані в Євангелії. Вони розкриваються у житті святих. Основні характеристики православної духовності – смирення (розуміння свого недостойнства перед Вищим Началом буття) і любов (як вища здатність людини); головним у християнській етиці є те, як вони досягаються. Віра, надія, любов є головними християнськими чеснотами. Вони характеризують, перш за все, ставлення людини до Бога. Чесноти, пов'язані зі ставленням до ближнього: милосердя, великодушність, терпіння, сумірність, незлобливість, мужність, працелюбність, простодушність, прямота, братерська любов та інші. Для вкорінення в характері вихованця кожної з цих чеснот потрібні зусилля, спеціальні дії з боку вихователів [9, с. 24].

В.І. Блинов зазначив, що моральні цінності християнства ми знаходимо у біблійських завітах. В ідеальних уявленнях про людину система цінностей проєкціюється на особистісні якості, уподобання, невподобання, відносини, норми життя й правила поведінки [2, с. 2].

Християнський світогляд не лише підсилив, але й дав нове життя ціннісним домінантам українського етносу, що сформувалися в його міфо-релігійній свідомості. Це принесло нове бачення світу і людини в ньому, а разом з цим, і оновлені світоглядно-ціннісні домінанти. Християнство сприяло зростанню моральної відповідальності особи перед Богом і людьми. ... Християнський світогляд з його потужним морально-етичним комплексом, сприяли формуванню багатогранної та гармонійної світоглядно-ціннісної основи українського етносу, творенню вагомого арсеналу духовно-естетичних скарбів. Гармонійність, як світоглядно-ціннісна основа українського етносу, позначена, насамперед, глибокою закоріненістю в народний дух та загальнолюдські цінності стала важливою умовою подальшого становлення українського народу в якості

рівноправного, незалежного і демократичного суб'єкту міжнародних відносин – української нації [5, с. 13].

Зміст християнської моралі подається Біблією в контексті трьох складових. Перша – це загальні християнські чесноти: розсудливість, поміркованість, справедливість, стійкість, чесність, правдивість, вірність слову. Друга – плоди дарів Духа Святого: віра, надія, любов (милосердя), радість, спокій, терпіння, доброта. Третя – це 10 Божих заповідей, з яких лише перші три належать до прославляння та пошанування Бога, а сім інших стоять на сторожі доброзичливих стосунків між людьми (шануй батька й матір; не вбивай; не будь розпусним; не кради; не свідчи неправдиво на ближнього свого; не будь заздрисним).

Зрозуміло, що наведені положення не вичерпують всього спектру християнських моральних цінностей. Більшість науковців підкреслюють виключну значущість саме християнських моральних цінностей.

Зокрема, С. Фарина, виділяючи 5 основних груп цінностей за сферами застосування відносить релігійні цінності (у нашому випадку християнські) до основної групи абсолютних цінностей, відзначаючи при цьому, «основну тріаду ціннісних абсолютів для кожного християнина – Віру, Надію, Любов. На думку автора, ці категорії взаємопов'язані і не можуть існувати одне без одного. Саме на них базується феномен «пристрасної духовності», яким сучасні богослови визначають істинне служіння Царству Божому. Абсолютні для віруючих релігійні цінності ніколи й ні за яких умов не змінюються. Християнська етика вимагає беззастережного прийняття проголошених догматів» [12, с. 79].

Зважаючи на значну кількість християнських цінностей, науковцями неодноразово робились спроби їх класифікувати та структурувати. Однак слід зазначити, що однозначного підходу до структуризації моральних цінностей християнства серед науковців не існує. Саме тому звернемо увагу на найбільш вдалу, на нашу думку, спробу класифікувати християнські моральні цінності.

Так, Г. В. Пирог структурує християнські цінності у вигляді ієрархічної ціннісної системи. «Вищою цінністю розгорнутої християнської системи визнається Бог, котрий є абсолютним началом й абсолютним об'єктом аксіологічного відношення. Центром же християнського вчення моральності є особистість Ісуса Христа. Бог і Ісус Христос одночасно виступають у певній значеннєвій єдності для християнина, але при цьому мають розходження в ціннісному відношенні.

Групу специфічних релігійних цінностей утворюють християнські «цінності-цілі» (тобто те, до чого прагне віруюча людина). До них належать «Царство небесне», безсмертя душі та ін. У християнстві сенс існування людини виводиться з кінцевої мети її існування, котра полягає в необхідності протягом усього життя готуватися до духовного злиття з Богом після смерті.

Третя група з класу релігійних цінностей – це «цінності-засоби», за допомогою яких християнин прагне досягти мети. До цього класу понять належать релігійна віра, церковні обряди й ритуали, нав'язані церквою чесноти та ін. Останній клас ціннісних понять охоплює реальні ціннісні відношення, цінності життя (особистість людини, праця та ін.), котрі по-своєму відображає релігія, даючи їм певну інтерпретацію» [11, с. 12].

Однак відомо, що основу будь-якого морального кодексу складає, як правило, вихідний та основний моральний принцип.

Так, найважливіші положення християнства були проголошені в Нагірній проповіді Ісуса Христа. Вона містить у собі звернення до моральних ідеалів, які

відображають багатовікові земні сподівання людства: миролюбність, поступливість, емпатійність, доброту. У ній ми знаходимо надзвичайно ціннісне для людської спільноти висловлювання Ісуса: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви». Пізніше, у науковій етиці, це високогуманне Господнє судження отримало назву «золотого правила» моральності, яке, разом з ідеями добра та справедливості, є загальним гуманістичним еквівалентом людських стосунків.

Важливість даного правила підкреслює той факт, що воно пронизує весь Новий Заповіт. Так, в Новому Заповіті ця заповідь неодноразово повторювалась Ісусом Христом, зокрема:

1) в Євангелії від Матвія: «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви. Бо в цьому Закон і Пророки» (Мт. 7:12), «Люби ближнього твого як самого себе» (Мт. 19:18-20), «Ісус же промовив йому: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою». Це найбільша і найперша заповідь. А друга однакова з нею: «Люби свого ближнього як самого себе» На двох оцих заповідях увесь закон і пророки стоять» (Мт. 22:38-40);

2) у Євангелії від Марка: «Любити свого ближнього як самого себе – це важливіше за всі цілопалення і жертви» (Мк. 12:32-34);

3) у Євангелії від Луки: «І як хочете, щоб з вами поступали люди, так і ви поступайте з ними» (Лук. 6:31).

Також це правило неодноразово повторяли апостоли Ісуса Христа:

1) в Посланні до Римлян: «Заповіді «Не чини перелюбу», «Не вбивай», «Не кради», «Не свідкуй неправдиво», «Не пожадай» і всі інші містяться всі в цьому слові «Люби свого ближнього як самого себе» (Рим. 13:8-10);

2) в Посланні до Галатів: «весь закон в одному слові міститься: люби ближнього твого, як самого себе» (Гал. 5:13-15);

3) в Посланні Якова: «Закон царський, по Писанню: возлюби ближнього твого, як самого себе» (Як. 2:7-9) [1].

Ісус Христос, наголошуючи на тому, що заповідь – це певне зобов'язання, закон, обов'язок, якого слід дотримуватись, стверджує, що весь закон можна звести до виконання двох заповідей: «люби Бога свого всім серцем і люби ближнього свого, як самого себе». Хто любить, той ніколи не вчинить чогось немилого Богові та шкідливого для людей. Як сказано Апостолом Павлом: «Любов є виконання закону».

Саме у цих двох заповідях акумульовано морально-етичну основу християнських цінностей.

Беручи до уваги зміст та логіку обох цих заповідей, неодмінно переконаєшся в тому, що немає любові до Бога, без любові до ближнього.

Більш того, заповідь головної любові до Бога є основою на шляху морально-естетичного вдосконалювання людей (любові до ближнього), якщо під ним розуміти не зростання благочестя, а виховання в людині дійсно гуманних думок, почуттів і форм поведінки. І чим більше вкладає людина у Бога, тим більше залишається в ній самій.

У свою чергу, любов до ближнього є відображенням любові до Бога. У ближньому та через ближнього людина любить Бога. Звідси і вимога любити всіх. Якщо ж людина любить вибірково, одним сплачує добром, іншим – злом, вона бере на себе прерогативу Бога, гадаючи, що нібито сама може вирішувати, які дії є справедливими, а які ні. Отже, любов до ближнього в усіх її виявах є не що інше, як любов до Бога [3, с. 60].

Висновки. Таким чином, християнські цінності являють собою систему категорій, норм та установок, які визначають відношення людини до Бога, інших осіб, природи та

оточуючого середовища. Ці відношення містять у собі когнітивний, експресивний і оціночний фактори.

Будучи проголошеними близько двох тисяч років тому, християнські цінності залишаються актуальними і в умовах сьогодення, являючись ефективними регуляторами та чинниками людської діяльності, здатними вивести українське суспільство з духовної кризи.

Фактором ефективності християнських цінностей служить основний принцип християнства, який являє собою його морально-етичну основу та визнаний «золотим правилом моральності» – «Люби ближнього свого як самого себе».

Список використаних джерел

1. Біблія або книги святого письма старого й нового заповіту. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2003. – 1375 с.
2. Блинов В. И. Развитие теории и практики образования в России XVIII – начала XX века под влиянием ценностных ориентаций, представленный об идеале человека и целях его воспитания / В.И. Блинов // Образование: исследовано в мире. – М., 2012. – 63 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oim.ru>.
3. Карпюк Ю. Я. Християнські цінності – непересічні орієнтири духовного розвитку особистості людини / Ю. Я. Карпюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – №2 . – 2012. – С. 50-62
4. Ключніков В. П. Філософія. Словник-довідник: Навчальний посібник / В. П. Ключніков, І. Ф. Надольний, Г. Б. Черушева / за ред. І. І. Пилипенка. – К.: «Дельта», 2006. – 160 с.
5. Кочура Н. М. Культурно-естетична домінанта національного світогляду та її ідеологічна значущість. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук : спец. 09.00.12. «українознавство (філософські науки)» / Н. М.Кочура. – К., 2009. – 28 с.
6. Кругляк М. С. Суспільна трансформація християнських духовних цінностей у сучасному світі / М. С. Кругляк // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 17 (180). – С. 38-43.
7. Левик Б. Християнська мораль у сучасному українському суспільстві / Б. Левик // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2010. – №19. – С. 117-121.
8. Макутон П. Я. Світоглядні ідеали і цінності, їх місце і роль в культурі / П. Я. Макутон // Актуальні проблеми духовності: Збірник наукових праць / Криворізький державний пед. університет. – Кривий Ріг: І.В.І., 2002. – С. 19–29.
9. Петрикова Т. И. Ценностный потенциал базового образования в духовно-нравственном воспитании учащихся. / Т. И. Петрикова // Образование: исследовано в мире. – М., 2012. – 180 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oim.ru>.
10. Петрушенко В. Тлумачний словник основних філософських термінів / В. Петрушенко – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
11. Пирог Г. В. Ціннісна природа релігії (аксіологічний аналіз християнства): автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. філософ. наук: спеціальність 09.00.11 «релігієзнавство» / Г. В. Пирог. – К.: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди Національної Академії Наук України. – 2005. – 18 с.

12. Фарина С. Духовні цінності як домінанта поведінки особистості в кризових умовах / С. Фарина // [Електронний ресурс]. – Режим доступа <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/7.pdf>.

Семенюк В. В. Морально-этическая основа морально-этической основы христианских духовных ценностей

В данной научной статье исследовано понятие «христианские ценности», определена структура христианских ценностей, обосновано золотое правило нравственности как морально-этическая основа христианских духовных ценностей.

Ключевые слова: *христианские ценности, христианская этика, мораль, золотое правило нравственности.*

Semeniuk V. V. Moral and ethical basis of the moral and ethical foundation of Christian moral values

In this scientific article examined the concept of «Christian values», defined the structure of Christian values, grounded the golden rule of morality as the moral and ethical foundation of Christian moral value.

Key words: *Christian values, Christian ethics, morals, the golden rule of morality.*

